

СМИСАО КУЛТУРЕ И ГЛАВНИ ЊЕНИ ПРОБЛЕМИ

1.

Шта се побјedom народа у народно-ослободилачком рату изменило у области културе, у области оне друштвене дјелатности која, непосредно захваћајући душу човјекову, иде за уздицањем човјека до гeрдoг значења те ријечи?

Прво, преласком народне судбине у руке самог народа прешао је и руковођење културом у руке прогресивних друштвених снага. Друго, тиме је култура престала да буде монопол шачице паразита и постала добро народа; са слободом и хљебом народ је освојио и културу. Треће, тим корјенитим промјенама изменио се и садржај, правац и размах културе: отворене су, наиме, могућности да у јарком свијетлу идеја које руководе Тита и којима Тито нас руководи, оцајенимо шта треба да прихватимо као истинско културно наслеђе и како да на том темељу даље развијамо своју културу; отворене су могућности не само масовном коришћењу културних тековина него и масовном културном стваралаштву.

Големо, историјско је значење тих промјена по будућност народа. Њихову далекосежност можемо да у свој оштрини сагледамо тек данас, послије свега што се догодило кроз четири године народног рата за слободу.

Сировост која у човјеку још није превладана, сујевјерја и предрасуде које су се у народној души галожиле у стању вјековне запуштености и што су их у народну душу вјековима убризгавале силе мрака, — све је то фашизам мислио да ће распојасати, како би народу поживотињило срце и помрачио ум те тако сломио његову животну снагу, разбио здраву и свијетлу срчнику народне душе; гледан у том виду, фашизам и није ништа друго него свиреп и вјешт организатор свега онога што је још у човјеку тамно, животинско, назадно, оставштина оне праисторије којом је Маркс означио класно друштво и унакажење човјека у њему. И само захваљујући свијетлој основи народа и лењинско-стаљинској идеји, којом се на ријечи и дјелу прожела наша Комунистичка партија и у чијем је она свијетлу једино могла да уочи и похрене оно што је основно, бујајућу стваралачку снагу народних маса, — томе само захваљујући, спасен је опстанак народа.

Поклазало се, дакле, — а то искуство важи дакако и за будућност — да и за само национално битисање опасност не лежи само у страном завојевачу и домаћем паразиту него и у разним талонима што их је у души народа прошлост нагомилала, у ономе што обично називамо културном заосталошћу. Борба за уништење друштвеног паразитства, борба за обезбјеђење националног развика и опстанка не може се зато ни замислити без борбе за ликвидацију културне заосталости. Лењин је исписаност — која је и највидније оличење и најважнији непосредни узрок културне заосталости — сврстао у ред непријатеља. »Када је ријеч о другом непријатељу — о исписаности —«, говорио је он 1921, онда могу рећи да се тешко може говорити о политичком про-

Републике Босне и Херцеговине данас нема више од 218 љекара, од којих је 40% старијих од 50 и 20% старијих од 60 година, што значи да 20% наших љекара нису уопште употребљиви за теренску службу, а других 20% не могу више задовољавати ни потребе лакше, амбулантне службе. Па и кад би сви они љекари били употребљиви, онда би на 2.200.000 становника код нас долазио један љекар просјечно на преко 10 хиљада, што је за два и по пута више од просјечног броја у цијелој држави. Али, мада друге републике, у односу на Босну и Херцеговину, располажу с несразвијено већим бројем љекара (јер Србија има 1260, Хрватска 1320, Словенија 600, а Црна Гора на сваки срез по 3 љекара, док код нас срезови имају само по једног, а једанаест срезова немају ни једног), ипак, чак и кад би се учинило и правилнији распоред љекара, цијелокупни број којим Југославија располаже не би могао задовољити потребе заштите народног здравља. Према томе ми морамо приступити форсираном школовању нових љекарских кадрова.

Међутим, ми имамо свега три медицинска факултета, од којих је само београдски ове године одбио да упише 2200 пријављених студената због малог капацитета. Сва три факултета, међутим, имају уписаних око 6000 студената, који ће тек у току пет година постати љекари, што значи, да ни за пет година, па ни за десет, ако би остао једнак годишњи прилив нових студената, ми нећемо задовољити своје основне потребе, јер ваља рачунати с тим да ће извјестан број отпасти, из ма каквих разлога, прије него заврши студије. Друго је питање квалитета љекара који ће се у овако претрпана три факултета изграђивати. Недостатак клиничког и лабораторијског материјала, недовољан број практичних вјежби имаће за посљедицу да нови љекари на крају неће располагати потребном и практичном и теоретском спремом, него претежно само теоретском, која ни у ком случају не може бити довољна за њихов успјешан рад. Према томе, јасно је да, ако не с обзиром на број, али свакако с обзиром на квалитет младих љекара, морамо постојећа три факултета растеретити оснивањем новог факултета. Јер отварањем новог факултета ми ћемо пружити већ уписаном броју студената више могућности да раде клинички при болесничкој постели и да сваки од њих изради више анатомских, патолошких, хистолошких и других препарата, како њихово знање не би остало претежно теоретско.

Ако је то тако, а нема сумње да је тако, онда треба ријешити питање мјеста које би дошло у обзир за отварање новог факултета и које има највише услова за то. С обзиром на постављени циљ што боље изградње младих љекара, то мјесто треба да располаже с довољним бројем разновременог клиничког и патолошког интересантног материјала, да има што већи број школских простора за приказивање и сва специјална одјељења, како би студенти у току студија могли стећи солидна знања. Па ако већ треба да се одлучимо у коме мјесту да отворимо факултет, онда нема сумње да Сарајево у том погледу има све предности пред ма којим другим мјестом. Ево зашто:

novih osnova života koji su pobijedili. U tom smislu može se reći da mi za rekordno vrijeme treba da savladamo ono što se gomilalo vijekovima, a izgradimo ono što je u osnovi ostalo za vijekove. U tom smislu mi možemo sa sigurnošću reći da bismo u relativno kratkom roku i postigli, baš zato što su promijeñeni osnovi materijalnog i duhovnog života naših naroda.

Mi danas, ne bez opravdana ponosa, možemo da istaknemo da smo se tako teška posla latili pod najtežim uslovima, još za vrijeme narodno-oslobodilačke borbe. Ono što neki inteligenti, idejno zaostali, vole da i danas ponekad nazovu шумом, та «шума» била је само у њиховим главама неко стихијско, биолошко, сваке културе лишено хрвање са глађу, зимом и тенковима, а уствари је то била нова држава у стварању, једина настављач културног континуитета, једино жариште културе, нужна борбена арена у правом реду оних људи који су, овладавши врхунцима људске мисли, идејама Маркса-Лењина-Стаљина, имали још прије рата јасан научан поглед и на културу, и који су кренули у борбу да спасавајући народ спасе за њ и културу, да његову оружану борбу ојачају и оружјем културе, да таквом, пуном борбом створе са народом основне услове за његов пуни и слободан развитак. О тој нашој културној дјелатности за vrijeme народно-осlobодилачке борбе могу да се напишу, и биће написана, читава поглавља у књизи нашег устанка. Треба само потсјетити на чињеницу да је, у самом току ослободилачког рата и за ово кратко vrijeme послје њега, научило читати и писати више људи него редовним школовањем за двадесетитри године постојања старе Југославије; још за времена оружане борбе, излазило је једно море листова, издаваних са крајњим пожртвовањем и често у покрету; књига, иако ријетка, никада дотада није наишла на толики број жедних читалаца; из низа књижевних остварења, која су извршила знатан мобилизаторски посао, издвојено се извјестан број умјетничких достигнућа која несумњиво значе важан прилог развоју наше књижевности; чак и сценска остварења била су махом дирљива, а покоје од глумачких и квалитетом незаборавно; и тако даље.

Разумије се само по себи да се у условима ослобођења, све ширим и јачим изграђивањем апарата народне државе и све ширим учвршћивањем масовних организација, културна дјелатност и у Народној Републици Босни и Херцеговини морала појачати.

То се огледа у многобројним и разноврсним видовима. Поред тога што се држава, под неупоредиво тешким условима послје рата, одмах латила хитног и сложеног посла организовања разних школа и курсева, основан је или на новој основи обновљен низ културних установа.

Основане су и одмах отпочеле радом двије школе које — по том што ће окупљати и занатом наоружавати и умјетничке таленте — имају у том смислу поред редовног школског значења и значење културних установа — сликарска и музичка академија. Покренуто је и већ развило опсежан рад државно издавачко пре-

дузеће »Свјетлост«. Поред те установе, која може моћним оружјем добре књиге да снажно дјелује на народну душу, отворена је и развија усјешан рад и друга једна крупна културна установа, Народно позориште, које може да допринесе, као малокоје друго средство, обликовању новог човјека моћним оружјем добре сценске ријечи. Врло брзо основано је филмско предузеће, које, рјешавајући и даље нарочито сложена питања техничких тешкоћа своје унутрашње организације, све успјешније остварује познати утицај филма на народне масе. Отпочела је одмах радом и доносије појачала свој домет на читаву нашу републику радиостаница, коју такођер треба имати у виду и као културну, што веома обухватну културну трибину. Сачуван је и пришао је својој унутрашњој организацији наш драгоцен Народни музеј, установа, која није само збирка предмета за научно истраживање, него се — што се у прошлости наравно није радило — може плодно користити и за популарно-научно уздизање народа у илустрованом облику. На концу, основана је и Народна библиотека, која, постављена као библиотека републике, већ низ мјесеци ради на прикупљању, класификовању и растурању у народ како нових, тако и преосталих и у рату хаотично разбацаних књига.

Поред тих културних установа што их је, као своје, основала или у новом духу обновила држава уз помоћ наших културних радника, наши културни радници, уз пуну подршку државе, организовали су неколико удружења од замашне културне важности. Ту на првом мјесту треба истакнути Друштво за културну сарадњу Босне и Херцеговине са СССР-ом, као саставни дио истог именованог друштва за Југославију. У културном развоју свих наших народа, а тиме и народа наше републике, то је без сумње догађај од првостепеног значења. Радом тога друштва, који је у пуном смислу остварљив само побједом државе као што је наша, отворене су могућности да се наше културно стваралаштво и методе културног утицаја на народ трајно оплођавају благодатним зрацима совјетске културе и да резултати и нашег културног стваралаштва, који достигну ту висину, брзо и лако уђу у општечовјечанску културну баштину. Наши књижевници, ликовни умјетници, музичари и новинари формирали су своја професионална удружења, чији је рад досада додуше био врло оскудан; али извршењем читавог низа већ сазрелих њихових задатака нема сумње да ће се тај рад појачати, а њиме дакако и наш општекултурни развој обогатити и убрзати.

Сагледавајући овако сумарно видове организовања наше културне дјелатности, треба истакнути и обнављање културних друштава »Просвјете« и »Напретка« и спајање бившег »Гајрета« и »Народне узданице« у једно јединствено друштво »Препороде«, спајање које, не може рјечитије, говори о сасвим новој пракси друштава ове врсте. Исувише познато сијање и подјаривање вјерске мржње и националног шовинизма, кужна работа што су је до рата, у протународној држави, кроз раздвојен рад свих тих друштава јединствено вршили разни реакционарни елементи, замјенена је сада духом братства и све повезанијим радним насто-

jašim tih društava da u okviru svojih mogućnosti pomognu narodnu državu u ostvarivanju najpretnih kulturnih zadataka.

Посебно поглавље претставља културна дјелатност наших масовних организација; поглавље засебно и по својој важности, и даба, импровизованих пјевачких, рецитативних и аматерско-глумачких дружина, малих оркестара и фолклорних група, зидних и усмених новина, читалачких група и анафалетских течајева, у прикупљању књига, организовању библиотека и читаоница и што је још значајније, у сталном вапају за помоћи: за тзв. културним материјалом, за људима од културе, за унутствима. А све то скупа, иако из низа разноврсних разлога још лишено најосновнијег квалитета, указује на то да је култура постала не само брига државе, културних удружења и масовних организација, него у исто вријеме и све јача жеља народа.

У склопу општег преображаја отпочетог у народно-ослободилачкој борби и тако снажно разбуктаног данас, отворио се, ево, и све више се разгара и процес историјских промјена у области културе. Тај процес, по свом великом значењу, тражи од нас достојну пажњу, енергију и осјећање одговорности, а нада све идејну и организациону правилност.

3.

Које су основне осебине тога процеса, оне у позитивном и оне у негативном смислу?

На пољу културне дјелатности државе, као основна одлика, то су, прво, они напори што их је држава учинила и даље врши у изналагању, постављању и усавршавању организационих основа своје културне активности. Разумије се да је то био и остаје основни посао, јер — претпостављајући дакако идејну правилност — успјех и овдје зависи у првом реду од тога да ли је постављен најподеснији организациони темељ и остварене најпогодније организационе форме рада.

Не може, разумљиво, сврха ових редака бити у том да рашчлањује то замашно питање, јер је оно, као органски дио дјелатности наше државне власти, много шире. Само ради купне структуре наше државне власти, довољно је општег снагажења и на пољу културне дјелатности, довољно је овдје истакнути принципе којима се наша држава и у овом послу и у овом процјеном могућности. Не стоји наравно ствар тако једнако да један већ изграђен државни просвјетни апарат, снабђен и материјалним средствима и кадровима, само даље усавршава начине свога дјеловања у народу; него ствар стоји тако да се наш државни просвјетни апарат налази у својој изградњи и да он, у самом процесу властите изградње, треба да остварује и већ остварује задатке, који би и високо изграђеној државној власти дали pune руке посла. Не помињући познато стање финансијских

и техничких средстава, довољно је да само потејетимо на питање културних кадрова. Чак сви они да су остали у животу и да су се здружили ставили у службу народној држави, — било би их, према стварним потребама, још премао. Међутим, у борби за ослобођење и нов живот, или као жртве фашизма, пали су и драгоцјени културни кадрови, како они већ награђени, тако и они који би се брзо могли оспособити. Надаље, како је наша држава федеративно заснована цјелина, то је и наша република нужно дала један дио и својих културних кадрова тамо гдје су они несумњиво у данашњој фази развојка најнеопходнији. Затим, у већ употребљеним кадровима поприличан је број и таквих који, не прекаљени се у ватри отаџбинског рата, не дају задовољавајуће резултате усљед задржаних старих навика, непревладане идејне заосталости и разних предрасуда; понекад њихов рад иде чак у штеточниство које или граничи или је равно свјесном штеточниству, чији се случајеви ни на културном пољу нипошто не смију изгубити из вида.

Поред напора на изналажењу и постављању самих организационих основа и форми рада у оквиру тако тешких могућности, у уској вези с тиме намећу нам се одмах, као друга основна обављавању, прикупљању и набављању најосновнијих техничких средстава и на окупљању, преваспитавању, па и самом стварању најосновнијих културних кадрова. Међутим, и ти напори, из истих разлога као и они око организационих темља и облика, прелазе и у појединим успјесима и у појединим нужним недостацима сврху сваког оквирног разматрања. Овдје треба подвући нешто друго.

Баш усљед поменутих тешкоћа а хитности задатака, морају се, такорећи редовни облици државне просвјетне дјелатности (разне школе, курсеви, културне установе) надопунити неким посебним формама народног просвјетивања (народни универзитети, народне библиотеке, аналфабетски течајеви); оне, наиме, дијелове народа које није могуће обухватити редовним облицима просвјетне дјелатности (усљед недостатка школских зграда, учитеља, усљед старости и т. д.), а исто тако и оне дијелове који су додуше тим облицима обухваћени, али им поред писмености и неких стручних треба дати и шира знања — све је то нужно обухватити посебним облицима просвјетне дјелатности, аналфабетским течајевима, народним универзитетима, библиотекама. То је искуством провјерен, једино могућ и зато једино правилан организациони основ државне просвјетне дјелатности, који ће код нас несумњиво још дуго важити. У том основу треба нарочито уочити да баш назначени посебни облици народног просвјетивања имају огромно значење, јер — за разлику од обичних редовних — могу да обухвате шире масе, јер се, надаље, остварују брже и јер, на концу, редовне облике не само надопуњују, него их по нужди често и надомјешћују. И, из свих тих разлога, а нарочито зато што захватају шире масе, за спровођење тих такво подесних облика народног просвјетивања неопходна је координа-

našnja rada svih činilaca kulture: i organa prosvjetne vlasti, i državnih kulturnih ustanova, i kulturnih društava, i profesionalnih kulturnih udruženja, i svih masovnih organizacija, njih naročito. Može se reći da je ta koordinacija po uspjehu unpravno presudna.

Da to ilustriramo na nekim primjerima; najprije na jednom krupnom propustu. U našoj republici još nema narodnih univerziteta. U nekoliko navrata odmah po oslobođenju činjeni su, istina, pokušaji da se oni osnuju. Bio je stvoren od šireg broja javnih radnika jedan inicijativni odbor koji se sastao, izradio plan predavanja za dva mjeseca i predvidio za svaku oдабраву temu одређеног предавача. Али до сталних и редовних предавања није дошло — послје два-trи предавања читаво се ствар угасила. То се dogodilo зато, што наши јавни радници, дјелимично због презапослености, а дјелимично због недовољног схваћања важности народног просвјетљивања, нису обезбједили континуирање предавања, такав начин организације народних универзитета не би могао да задовољи — што, дакако, нипошто не оправдава пропуст — ни у данашњим, свакако повољнијим условима: и опет би то био посао неког необавезног круга јавних радника и политичке обавеза одређеног броја предавача. Ако је такав облик организације можда био нужан јучер — али неостварен због недовољне упорности —, он би био неправилан данас, кад је наш државни просвјетни апарат већ поодмакао у својој изградњи, кад око њега постоји низ културних ustanova, професионалних културних удружења и културних друштава и кад су и наше масовне организације даље узнапредовале. У тим далеко повољнијим условима народни универзитети не треба више да се препусте искључиво иницијативи ширег или ужег круга наших јавних радника; напротив, само у случају ако их као своју бригу преузме на себе у првом реду држава, ми ћемо имати чврсту гаранцију да ће бити и створена довољна мрежа народних универзитета, и њихов рад бити плански подешен стварним потребама народног просвјетљивања, и њихова дјелатност контролисана и управљана из једног центра. Али би наравно било потпуно погрешно, кад бисмо народне универзитете сматрали искључиво послом државе. Њихова унутрашња организација, план њиховог рада, управљање и контрола — то би били задаци у првом реду одређених органа државне просвјетне власти; а културне установе, друштва и професионална удружења, масовне организације, као и органи државе из свих области њене дјелатности — треба да буду они стални, широки и богати извори предавања и предавача на народним универзитетима. Другим ријечима, само онда ако сви ти фактори схвате народне универзитете као једну своју трибину, неопходну и са становишта своје дјелатности и са становишта народног просвјетљивања, и само онда ако одређени органи државне просвјетне власти тако ангажовање организација на народним универзитетима обједине према утврђеном плану, — народни универзитети заиста ће бити по свом раду оно што су по свом имену.

Praveka potreba takve koordinacije nameće se ne samo na tako krupnom propustu, nego i tamo gdje, radi nedovoljnog koordinisanja, uspjeha oslabljuju nedostaci. Analfabetski tečenja u otvorenoj bitci za likvidaciju nepismenosti predstavljaju jedno, iskustvom provereno, toliko ozbiljno sredstvo kulturne potrebe, pismenosti masa, isto toliko važno koliko i škole. Napori naše države i masovnih, naročito omladinskih organizacija na uništavanju nepismenosti putem analfabetskih tečenja neosporno su golemi i već okruženi znatnim uspjesima. No podaci, djelimični dođuse ali izgleda tipični, ukazuju na krupne nedostatke u tom poslu. Prvo, analfabetski tečenja održavaju se obično po gradovima i bližim selima, zatim po selima u kojima ili u čijoj blizini već postoje škole, pa po mjestima i selima gdje je rad organizacija življi, — dok su redovno u zaostajenim, dakle i najnepismenijim krajevima, rijetki ili ih uopšte još nema. Drugo, metod obuke, jedan od bitnih uslova za uspjeh, ponaješće je isuviše primitivan, da bi mogao da ostvari nužni stepen osnovne pismenosti. Očito, treba što prije otkloniti uzroke tako velikih nedostataka u jednoj kampanji, koja je preduslov za izgradnju novog života, koja ne sumnjivo trajati niz godina, — da bi za što manje godina omogućila pobjedu novoga života. Očito, ti nedostaci mogu se otkloniti i, uopšte, bitka dobiti — a bitku dobiti znači ne samo likvidirati nego što prije likvidirati nepismenost —, samo koordinisanim radom države i organizacija. U tako presudnoj i dugotrajnoj kampanji treba, primjerice, stalno pribijati podatke, skupljati ih i ocjeњivati u centru; treba u toku te bitke uvijek biti na čistu gdje ostaju najjača uporišta nepismenosti i tu razvijati najživlji rad; treba stalno vasпитавати rukovodioce analfabetskih tečenja, voditi politiku њиховог васпитавања и распоређивања (gdje ih je najprije васпитати и како их што правилније и што прије оспособити); треба изградити подесан јединствен метод обуке; треба, једном ријечи, непрестано скупљати искуства у центру и из њега спроводити изведене закључке. Јасно је да све то не могу саме организације, ни свака за се ни све заједно, ни сами органи државне просвјетне власти без свих организација. Једнако ствар стоји и у не мање важном случају народних библиотека. Држава је организовала у Сарајеву једну централну народну библиотеку, која већ развија рад. Тиме је створена могућност да се из једног центра помогне изградња мреже народних библиотека по унутрашњости, да се појача прикупљање књига, да се избјегне нагомилана књига на једном а недостатак на другом мјесту, да се избјегне распарчаност књижница у појединим мјестима, да се нађе и са појачаном контролом спроводи најпогоднији начин циркулације књиге кроз народ и њеног читања и чувања — да се, уопште узев, и овдје осигура јединствено руковођење. Јасно је да се успјех ни у овом случају не би могао очекивати без координисаног рада државе и организација.

На коњу, такав рад је неопходан, и сама пракса неодложно га већ тражи, и у дјелатности државних културних установа и наше штампе. Као што се наше државна власт упорно труди да оспособи и повећа број биоскопа, нарочито по унутрашњости, да створи што више покретних биоскопа, да осигура што бржу циркулацију филмова кроз нашу републику, — тако и наше масовне организације треба да најозбиљније раде на организовању масовне посјете филма, што наравно подједнако важи и за позориште; иначе биоскоп и позориште неће тако лако постати права и најомиљенија кућа народа. Ако сва наша културна друштва, професионална културна удружења, масовне организације и државне културне установе не сквате нашу радио-станцију и нашу штампу као своје трибине, како је већ поменуто за наредне универзитете, — онда ни издалека неће уродити плодом они напори који се улажу и које још треба завршити на прикупљању и правилној расподјели радио-пријемника, на побољшавању и употпуњавању садржине радио-емисија, на организовању дописништва за штампу, на обогаћивању и оживљавању штампе, на њеном растурању, плаћању и читању.

Нема сумње да се код нас имала у виду потреба координације у цјелокупној културној дјелатности. У ту сврху и стварани су културни одбори по многим срезовима. Састављени од претставника државне просвјетне власти, културних друштава и масовних организација, они су замишљени као тијела за координацију државне просвјетне дјелатности и културне активности организација, с једне стране, а са друге, као спроводници културних кампања и акција које се покрећу из центра било државне просвјетне власти било појединих организација. Међутим се не може рећи да су културни одбори радили свугдје, да су дјеловали континуирано и успјешно; врло често остали су они празна организациона форма. Али из тога нипошто не слиједи да су се они у пракси показали као неповољна или можда ижијајела форма; баш напротив, они и даље остају као један неопходан и једино правилан организациони облик, који је додуше затајио из разних разлога (понегдје слаб састав а опћенито неповезаност са центрима), али који ће се неоспорно испунити садржином, чим се цјелокупна наша културна дјелатност потпуно обједини у првом реду у центрима и чим се она почне из њих у пуном смислу јединствено управљати и контролисати — за што су већ и сазреле потребе и олакшани услови.

Потреба координације намеће нам се, на крају, и из једног посебног вида. Координација је, наиме, уједно и најекономичнији начин рада. То треба нарочито уочити у данашњој фази развитка, кад и пред бројчано недовољним и неједнако развијеним кадровима стоји поплава врло сложених задатака. Разумије се да се данас свугдје, па и на културном пољу, траже од свакога дневнски напори. Али они неће дати пуних резултата, а често могу да остану и јалови, ако нису економично распоређени на расположљиве снаге; ако активнији дио кадрова нагомилана на себе сав већи број послова, а онај мање активни дио остаје недовољно

iskoristišćen ili neiskoristišćen. Niko, doduše, ne treba da se nosi nauzišjom da se može zamisliti neki način rada do te mjere ekonomični, da bi nikore sveo na stepen tzv. normalnih vremena: jer, vraga, i ova su sasvim normalna vremena, a drugo, ne radi se o tom da se nikore smanje, nego da se još povećaju i učine plodopsilnijim. A neosporno je da će se potpunim sprovođenjem koordinisanog rada u citavoj oblasti kulture — što će nužno proširiti kadrove i pojačati njihovu aktivnost — postepeno, ali srazmjerno brzo oстварiti u relativno najekonomičnijem raspodjela poslova, čime će bitane naše kulturne aktivnosti dakaako porasti.

Ako se potreba koordinacije mogla razmotriti najlakše na drosvjetnoj djelatnosti države, to se potreba jedinственог руковођења из центра може остварити најбоље на културној дјелатности масовних организација.

Та њихова дјелатност дирљива је и охрабрујућа у толико уколико изражава иницијативу маса и на културном пољу и открива жељу народа за основним текovinама културе. Али садржива, начин и наглед те активности пружају врло често отужну слику. Довољно је присуствовати разним приредбама тих организација, па да се одмах види да је то тачно. Домови, у којима се те приредбе држе, неуредни су или на брзу руку и неукусно уређени, а најчешће управо у неподносивом стању. Материјали, који се на приредбама дају, откривају, колико немогућност организација да до добрих материјала дођу, још више недостатак најелементарнијег критерија. Начин извођења врло често је испод дилетантске равине. Често се, нарочито по унутрашњости, организације лађају и таквих подухвата, који очито стоје далеко изнад њихових могућности. Са друге стране, опет, постоји крајња расцепканост и веома често међусобно организационо кошење у културној активности организација; није ријетко испољена њихова тежња да свака од њих има свој хор, своју дилетантску групу, своје приредбе. То стање, очито, исувише је сазрело, а да се хитно и озбиљно не приђе његовом поправљању.

Већ поменути вапај организација из унутрашњости за »културним материјалима«, за »људима од културе«, за упутствима, доказује да организације у својој културној дјелатности не добивају помоћи из својих центара, или је примају само повремено и сасвим недовољно. То је уствари главни разлог тога даље не-одрживог стања у културној дјелатности масовних организација. Њихови земаљски одбори, сваки понаособ и сви заједно, начин су се одиста пред задатком да изврше прекретницу у културној активности својих организација. Не може, разумије се, сврха ових оквирних редака бити у том да залазе у неке организационе конкретизације; тим више што се за масовне организације нај-прије намеће питање основних принципа њихове културне дје-

zastupnosti. Što je na prvom mjestu, zemałski odbori treba da zavedu praksu stalne i što nužnije pomoći i kontrole svojih organizacija i na kulturnom poљу. Drugo, masovne organizacije treba da svoj kulturni rad preorijentišu u tom smislu da sebe osvrte u prvom redu kao sprovednike kulturnih kampanja i akcija koje organizuju, bilo odvojeno bilo zajedno, organi državne просветне власти и руководства организација; пракса је показала да је културна дјелатност масовних организација уродила успјесима управо онда кад су оне дјеловале као такви сprovedници. Треће, њихово сопствено културно стваралаштво, које ипoшто не треба занемаривати, треба свести на једну природну мјеру, која и одговара њиховој културној равни и отвара могућности њиховог правилног развитка (ако изузетно није одиста могуће да се изводе тешке пјесме и рецитације, — мјесто тешког, или слабог, материјала радије изводити добре народне пјесме онако како их народ пјева; ако изузетно није могуће да се одиста остваре неки покушаји стилизација народних кола, — увијек ће бити корисније да се организују фолклорне групе, које ће, можда и на локалним фестивалима, играти народна кола онако како их народ игра; мјесто недораслог извођења тешких, или слабих позоришних комада, — узимати лакше и приступачније ствари; и тако даље). Четврто, у чему треба да дођу до израза нарочито културни odbori, треба докинати обиљежену расцјепканост културног рада, остварујући неки план културних манифестација и акција и обједињујући у њима расположиве снаге. Пето, што као посљедње по реду, али не посљедње по важности, треба истакнути, то је чињеница да наше масовне организације одиста веома оскудијевају у тзв. културном материјалу. Вријеме је већ да понајприје наша професионална културна удружења (књижевници, музичари, сликари, новинари) отпочну да наше масовне организације, у сарадњи с њиховим земаłским odborима, снабдијевају толико траженим погодним материјалом (актовкама, музичким репертоаром, и т. д., као и неким елементарним упутствима, можда, како се режира, глуми, рецитије и пјева); тако ће сигурно мање бити оних отужних, чак неподношљивих утисака из културне дјелатности наших организација, а више оне врсте нужног дилетантизма из кога се може селекционисати и обрадом развијати неки квалитет.

Очигледно је да ће наше масовне организације, таквом преоријентацијом своје културне активности, успјети да заврше свој одиста историјски задатак и у културној области изградње нашег живота; и културне тековине ући ће тако у народ, и народ у културу као стваралац.

Оно што нас је досада, и за вријеме народно-ослободилачке борбе и данас, у периоду мирног развитка, довело до толиких побједа, то је у својој основи била перспектива, заснована на

poznavanju historijskog razvika. Ta naučno osnovana perspektiva, koja nam se mogla otvoriti samo sa vjeka naša ljudske misli, otkrila nam je, jučer, otpornu i borbenu, a danas, stvarajuću snagu narodnih masa. Zahvaljujući takvoj vjeri u narod, mi smo takoreći na ničega stvorili i stvaramo ne samo nešto, nego nešto tako golemo, da to ostane narode i zadivljuje i poučava. Imajući uvijek jasnu osnovnu liniju, mi i danas, kao i jučer, sagledavamo nesustava, otkazujemo nedostatke i izvodimo nužne zaključke za daljnji rad i borbu. Danas, kada je takva perspektiva i takav način rada urodio pobjedom naroda, ne može ni do koga, čiji pogledi nisu zamučeni raznim predrasudama, biti sumnje da će cjelokupna naša kulturna djelatnost, kao organski dio svih naših napora, odigrati svoju historijsku ulogu u stvaranju novih uslova života i novog čovjeka u njima.

Skender Kulenović

Исмет Муџаџовић

Скитце